

УДК 821.112.2-31.09:[316.6:355.01]

**СТИЛЬ ЕРІХА МАРІЯ РЕМАРКА У РОМАНІ «НІЧ У ЛІССАБОНІ» ТА ТЕРАПІЯ
ВОЄННИХ НАСЛІДКІВ В УКРАЇНІ**

Марина Гук

студентка 6 курсу Факультету романо-германської філології Київський Столичний
Університет імені Бориса Грінченка

mvhuk.frgf24m@kubg.edu.ua

**ERICH MARIA RMARGUE'S STYLE IN «THE NIGHT IN LISBON» AND THE
THERAPY OF WAR-RELATED TRAUMA IN UKRAINE**

Maryna Guk

6th year student of the Faculty of Romance and Germanic Philology Borys Grinchenko Kyiv
Metropolitan University

mvhuk.frgf24m@kubg.edu.ua

Стаття присвячена висвітленню можливості використання воєнного та післявоєнного досвіду, викладеного у творах Е.М. Ремарка для опрацювання травм, завданих війною українському народу. Лаконічність та однозначність стилю, порівняння, символізм можуть бути використані, як приклад, у терапевтичній практиці. Застосовані у творах метафори, короткі речення, саме представлення подій, реально пережитих почуттів – є вираженням особистого досвіду Еріха Марія Ремарка, що може бути корисним у нашому часі та ситуації. Самосприйняття автора Еріха Марія Ремарка, яке, принаймні стиль, починаючи з 1929 року, було позначене прагненням та метою виступати глобальним автором і писати літературні тексти в дусі гуманістичних цінностей та принципового неприйняття війни, щоб охопити світову аудиторію та вплинути на її мислення. Е.М. Ремарк є особистістю з чіткою комунікованою у міжнародній громадськості позицією, яка впливала на форму, зміст і час публікацій. Його романи були спрямовані, насамперед, щоб звернутися до якомога ширшої міжнародної аудиторії. Тому, у міжнародній комунікації існує можливість через використання фраз, метафор, порівнянь з його текстів, доносити людям, біль та реальність, яку відчуває український народ зараз, з метою інтеграції біженців українців з посттравматичними травмами за кордоном.

Ключові слова: війна, метафора, однозначність, стиль, терапія, Україна.

The article is dedicated to the possibility of using the wartime and post-war experience presented in Remarque's works to process the traumas inflicted by the war on the Ukrainian people.

The laconic and unambiguous style, comparisons, and symbolism can be utilized as an example in therapeutic practice. The "I"-narration, metaphors, short sentences, and the very presentation of events and feelings genuinely experienced by the author provide a preliminary experience that can be useful in our current time and situation.

Remarque's self-perception as an author, which, at least since 1929, was marked by the aspiration and goal of acting as a global author and writing literary texts in the spirit of humanistic values and the fundamental rejection of war to reach a world audience and influence its thinking. Remarque was a writer with a clearly communicated position in the international public sphere,

which influenced the form, content, and timing of his publications. His novels were primarily aimed at appealing to the widest possible international audience.

Therefore, even in international communication, there is an opportunity, through the use of phrases, metaphors, and comparisons from his texts, to convey the pain and reality felt by the Ukrainian people now, with the aim of integrating Ukrainian refugees with post-traumatic stress abroad.

Keywords: war, metaphor, clarity, style, therapy, Ukraine.

Вступ. Існує не велика кількість авторів, які спромоглися реально висвітлити воєнні події минулих поколінь, особливо, виходячи зі свого досвіду. Еріх Марія Ремарк – є один з небагатьох, чий твори, дійсно розповідають, про відчуття, наслідки, стан речей та цінностей у війнах, проміжках між ними, та після. Однозначний, стислий та емоційно стриманий стиль Е. М. Ремарка у романі *Ніч у Лісабоні (Die Nacht von Lissabon)* є надзвичайно потужним інструментом для опрацювання воєнних травм, оскільки він дозволяє говорити про глибокий біль без зайвої патетики, фокусуючи увагу на реальності та дійсності подій, що є спорідненим досвіду військових, внутрішньо переміщених осіб, біженців. Твір фокусується на темах виживання, втечі, втрати і пошуку притулку як фізичному, так і психологічному сенсі. Це теми, які глибоко резонують із сучасним українським досвідом.

Постановка проблеми. Аналіз особливостей стилю Е.М. Ремарка може стимулювати розробку ефективних комунікативних програм соціальної адаптації, психологічної підтримки та професійної реінтеграції, наприклад, для ветеранів або переміщених осіб. А також підкреслити необхідність суспільства активно працювати над подоланням прірви між військовим і цивільним досвідом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки міжнародні дослідження життя та творчості німецького письменника Еріха Марії Ремарка зазнали фундаментальних змін, якщо не парадигмального зсуву, чому передувало завершення коментованого перекладу його романів у видавництві *Kiepenheuer & Witsch* навесні 2020 року, розпочате восени 2013-го з роману *На Західному фронті без змін (Im Westen nichts Neues)*. Нарешті з'явилися видання, що пропонують як достовірний оригінальний виклад, так і контекстуалізацію окремих текстів у відповідному біографічному, історичному та творчому тлі.

На цій основі окремі тексти, а також цілі групи творів й надалі перечитуються, оцінюються та інтерпретуються. Поряд із цим літературознавчим базовим дослідженням до фокусу міжнародної уваги дедалі більше потрапляють ширші аспекти, насамперед, міжнародна історія рецепції та різноманітні форми адаптації творів Е.М. Ремарка в різних медіа: театр, кіно, музика, образотворче мистецтво, графічні романи, обговорення, коментування та просування у соціальних мережах.

Саме ці зміни адаптують Е.М. Ремарка та його творчість на глобальному рівні та демонструють його актуальність для сучасних питань. Першу інвентаризацію цього феномену, який підносить письменника Е.М. Ремарка до рангу глобальної культурної ікони, було зроблено у 2020 році у томі *Weltweit Worldwide Remarque*, статті якого з точки зору окремих культурних і мовних кіл висвітлюють актуальний погляд та розуміння. Також у 2020 році збірка *Remarque Revisited* містила перші матеріали міжнародних досліджень, у яких окремі твори були піддані повторному прочитанню та оцінці на цьому новому тлі.

У 2021 році на міжнародній конференції на Гуманітарному факультеті Сілезького університету в Сосновці/Катовіце (Польща), розглядають та обговорюють творчість Е.М. Ремарка під цим «новим» кутом зору. Актуальні міжнародні дослідження стають поштовхом

до спонукання та мотивуватимуть знову прочитати й відкрити для себе Е.М. Ремарка та його творчість, під зміненими перспективами та передумовами, навіть через пів століття після його смерті.

Мета - спроба долучити літературну творчість Е.М. Ремарка до нормалізації складних емоцій та переживань ветеранів, військових і постраждалих цивільних.

Поєднання стилю Е.М. Ремарка з терапією може відбуватися у формі бібліотерапії та наративної терапії. Спільне читання, аналіз, дискурс – через пропозицію пацієнту обраних уривків, які описують відчуження, невідомість або втрату. Проекція, у якій замість питання: «Що ти відчував на війні?», змінюється формулювання: «Як, на твою думку, герой Е.М. Ремарка (Уллі, Йозеф) справлявся зі своїми емоціями в цій ситуації?» Це дозволяє проектувати свій досвід на персонажа, що є менш загрозливим. Переказ досвіду через заохочення пацієнтів розкрити власний травматичний досвід у стилі, схожому на Е.М. Ремарка: короткими, чіткими, емоційно стриманими реченнями. Це допомагає упорядкувати хаотичні спогади та перетворити їх на зв'язну, контрольовану історію виживання, а не складну оповідь з травмами.

Результати досліджень. Твори Е.М. Ремарка детально і без прикрас зображують психологічну та емоційну руйнацію, яку війна спричиняє в душі солдата і цивільного, змальовуючи втрату ілюзій, відчуження від мирного життя та моральну втому. Головні герої Е.М. Ремарка часто є представниками – людей, які повернулися з війни, але не можуть знайти собі місце у світі, що їх не розуміє. Вони стикаються з байдужістю суспільства, економічними труднощами та глибокою самотністю, що наразі є актуальним станом населення України. Спираючись на досвід, всесвітнє визнання Ремарка, доцільним буде використання його стилістичних аспектів що до опрацювання, покращення, нормалізації ментального стану українського населення.

Лінгвістичні особливості стилю Е.М. Ремарка та їхня терапевтична цінність з можливістю практичного застосування.

- *Емоційна стриманість (Litotes).* Дозволяє дистанціюватися від травми. Герої описують жахливі події майже протокольно.
- *Короткі, рішучі речення (Fragmented Syntax).* Це може допомогти особам з ПТСР, які мають труднощі з прямим вираженням сильних емоцій, почати говорити про свій досвід у «безпечному» ракурсі.
- *Символізм (Semiotics, Symbol).* Притулок/Кордон. Лісабон як символ надії або кінцевої мети, до якої потрібно дістатися. В українському контексті це може бути відновлення, безпечна територія або майбутня перемога/мир.
- *Зміщення фокусу на «Тут і зараз» (Deixis).* Герої живуть миттю – одна ніч у Лісабоні. Це важливий елемент когнітивно-поведінкової терапії (КПТ) для осіб із тривогою, допомагаючи їм заземлитися та відволіктися від катастрофічних спогадів чи думок.

Метафори та фрази для опрацювання втрати та травм біженців:

- *«Ми стали людьми-тінями, що живуть учорашнім днем і чекають завтрашнього.» «Wir waren zu Schattenmenschen geworden, die im Gestern lebten und auf das Morgen warteten.»* Фраза може бути використана для вербалізації відчуження та життя в очікуванні.
- *«Сьогодення для нас не існувало.» «Die Gegenwart existierte nicht für uns.»* Тут чітко висвічується вербалізація відчуження та життя в очікуванні (життя біженця/ВПО). Допомагає назвати стан, коли людина має відчуття застрягання між минулим і майбутнім.

- «Порт Лісабона» / «Квиток на корабель». Метафора надії та бовової ідентичності. Обговорення "квитка" як символу контролю над власним життям та здатності почати все знову.

- «Ніч» як простір для сповіді. Створення безпечного, обмеженого простору (як ця ніч) в терапії, де можна «виговорити» свою історію до кінця, перш ніж «настане ранок» – початок нової фази життя.

- «Здавалося, що ми втекли не лише від війни, а й від самих себе.» *«Es schien, als seien wir nicht nur vor dem Krieg, sondern auch vor uns selbst geflohen.»* Фраза допомагає обговорити концепцію моральної травми та дисоціації. Вона дозволяє людині визнати, що травма змусила його змінити свою ідентичність і відчуття себе, і що «втеча» від себе є частиною реакції на війну.

- «Тільки той, хто пройшов через пекло, знає, що таке небо.» *«Nur wer durch die Hölle gegangen ist, weiß, was der Himmel ist.»* Це класична Ремарківська фраза, що підкреслює стійкість. Вона пропонує переоцінку пережитого болю як ціни, заплаченої за глибше розуміння самого життя. Доцільно використати для пошуку сенсу після травми.

- «Дивно, але саме ті, хто втратив найбільше, знаходять у собі сили сміятися.» *«Es ist seltsam, aber gerade diejenigen, die am meisten verloren haben, finden in sich die Kraft zu lachen.»* Фокус на здатності до відновлення та чорному гуморі як механізмі захисту. Стимулює розмову про несподівані моменти радості, дружби та людяності, які збереглися попри все.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вивчення цієї теми може стимулювати розробку ефективніших програм соціальної адаптації, психологічної підтримки та професійної реінтеграції для ветеранів та інших постраждалих українців, що потерпають від наслідків війни. Це підкреслює необхідність, щоб суспільство активно працювало над подоланням прірви між військовим і цивільним досвідом.

Тема «втраченого життя» та соціальна реінтеграція. Головні герої Ремарка часто є представниками – людей, які були змушені покинути країну, брали участь у воєнних подіях, жили під окупацією, але не можуть знайти собі місце у світі, що їх не розуміє. Вони стикаються з байдужістю суспільства, економічними труднощами та глибокою самотністю.

Антивоєнний та гуманістичний меседж. Твори Е.М. Ремарка – це відвертий гуманізм та категорична антивоєнна позиція. Він зосереджується на цінності окремого людського життя та критикує політичну риторику, яка виправдовує жорстокість. В умовах тривалої військової агресії, роботи Ремарка можуть допомогти зберегти та переосмислити людський вимір пережитого, навіть попри необхідність боротьби. Вони нагадують про справжню ціну перемоги і важливість відновлення та збереження гуманістичних цінностей як основи для майбутнього мирного суспільства. Це також може бути використано в освітніх програмах для формування стійкого і критичного ставлення до мілітаризму.

Любов, зв'язок з родиною, побратимство між солдатами часто є єдиною опорою та механізмом виживання перед обличчям жахів війни та розпаду зовнішнього світу. Це підкреслює важливість групової терапії, спільнот підтримки ветеранів та збереження горизонтальних зв'язків, які виникли на фронті. Досвід Ремарка показує, що опора на тих, хто пережив те саме, є критично важливою для подолання ізоляції та відновлення психічної рівноваги.

Емоційний вихід через мистецтво. Залучення творів Е.М. Ремарка до літературних клубів, терапевтичних груп або освітніх курсів дозволяє учасникам вербалізувати власні переживання, використовуючи текст як посередника. Обговорення персонажів і сюжетів стає

безпечним способом обговорювати особисті травми, пережитий досвід, не викриваючи їх безпосередньо.

Таким чином, спадщина Е.М. Ремарка - це не просто література, а інструмент для емпатії та діалогу, який може допомогти Україні глибше зрозуміти та інтегрувати свій військовий досвід у національну пам'ять, водночас надаючи ветеранам і постраждалим відчуття спільності й можливість для осмислення власної долі.

Список використаних джерел

1. Cadeddu, A., Dampc-Jarosz, R., Junk, C., Meus, P., & Schneider, T. F. (Eds.). (2015). *Erich Maria Remarque aus heutiger Sicht*. Würzburg: Königshausen & Neumann. Retrieved from <https://dokumen.pub/erich-maria-remarque-aus-heutiger-sicht-herausgegeben-cadeddu-alice-dampc-jarosz-renata-junk-claudia-meus-pawel-schneider-thomas-f-mitarbeit-cadeddu-alice-dampc-jarosz-renata-junk-claudia-meus-pawel-schneider-thomas-f-saue-9783847113980-9783847013983-9783737013987-3847113984.html>
2. Fix, U. (2008). *Rhetorik und Stilistik*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
3. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
4. Sandig, B. (1986). *Stilistik der deutschen Sprache*. Stuttgart: J. B. Metzler.
5. Sowinski, B. (1991). *Deutsche Stilistik: Beobachtungen zur Sprachverwendung und Sprachgestaltung im Deutschen* (1st ed.). Frankfurt am Main: Moritz Diesterweg.
6. Culpeper, J. (2001). *Language and characterisation: People in plays and other texts*. London: Longman.
7. Fauconnier, G., & Turner, M. (2002). *The way we think: Conceptual blending and the mind's hidden complexities*. New York, NY: Basic Books.
8. Fillmore, C. J. (1976). Frame semantics and the nature of language. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 280, 20–32.
9. Langacker, R. W. (1987). *Foundations of cognitive grammar* (Vol. 1). Stanford, CA: Stanford University Press.
10. Langacker, R. W. (1991). *Foundations of cognitive grammar* (Vol. 2). Stanford, CA: Stanford University Press.
11. Remarque, E. M. (1962). *Die Nacht von Lissabon*. Köln: Kiepenheuer & Witsch.
12. Semino, E., & Culpeper, J. (Eds.). (2002). *Cognitive stylistics: Language and cognition in text analysis*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
13. Short, M. (1981). *Exploring the language of poems, plays and prose*. London: Longman.
14. Stockwell, P. (2002). *Cognitive stylistics: Language and cognition in text analysis*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
15. Turner, M. (1996). *The literary mind*. Oxford: Oxford University Press.